

BISERIC'A si SCÓL'A.

Fóia bisericésca, scolastica, literara si economica.

Iese odata in septemana: DUMINEC'A.

PRETIULU ABONAMENTULUI.

Pentru Austro-Ungari'a:
Pe unu anu 5 fl.—cr., pe 1/2 anu 2 fl. 50 cr.
Pentru Romani'a si strainetate:
Pe unu anu 14 fr., pe jumetate anu 7 franci.

PRETIULU INSERTIUNILORU:

Pentru publicatiunile de trei ori ce contienu
cam 150 cuvinte 3 fl.; pana la 200 cuvinte 4 fl.;
si mai sus 5 fl v. a.

Correspondentiele se se adreseze Redactiunei

„BISERIC'A si SCÓL'A.“

Ér banii de p̄renumeratiune la
TIPOGRAFIA DIECESANA in ARAD.

Cultul public dumnedieesc si cercetarea sfintei biserici.

Are, si eserceza cultul public dumnedieesc al sfintei nostre biserici multa putere atragetoria asupra poporului credincios.

Frumseti'a si variatiunea cantarilor religiose, — dulceti'a si sublimitatea rogatiunilor, cari se ridica in cultul public dumnedieesc catra Cel Atotputernic, — si faptul, ca din ordin dumnedieesc cantam, si ne rogam in sant'a nostra biserica in cea mai latita limba romanésca, in limb'a poporului, in o limba intielésa de toti credinciosii, dau servitiului divin o insemnata putere, carea chiama cu insistenta pre credintiosi in cas'a lui Ddieu.

In faci'a acestor avantagióse imprejurari, proprie in mesura deplina cultului public dumnedieesc al sfintei nostre biserici, — ni se pare cu totul nentielésa acea regretabila stare, ca unele din bisericile nostre nu sunt cercetate de credintiosi in mesura corespundietoria. Si deci ni-se impune, cá se cercetam cu deamenuntul caus'a acestei regretabile stari.

Se incercam deci a afla acesta cauza, si incercand, — pentru cá bine se fim priceputi de toti, pre cei cari ii-privese, — dechiaram, ca in cele ce urméza representam numai vederile si observarile nostre proprie. Depunem aci in vederea publicului mare numai ceea ce am putut noi observa in acesta cestiune.

Si noue, asia ni-se pare, ca si in acesta insemnata si dumnedieésca cestiune luptam, si vom mai avé se luptam inca póte ca multa vreme cu greutatile si necazurile trecutului de trista aducere aminte pentru sfant'a nostra biserica si pentru poporulu credintiosu.

Ani multi si pré multi s'a sevêrsit cultulu public dumnedieescu in bisericile nostre nu in limb'a poporului roman, ci in o limba nentielésa de densul. Si poporulu nostru a asistat in acele vremuri grele pentru noi la slujb'a dumnedieésca, condusu de credinti'a s'a in Dumnedieu si de alipirea s'a ne-

stremutata si neclatita catra biserica strebuna, — ducend cu sine din acestu sant locasiu al lui Dumnedieu convingerea, ca prin faptul, ca a asistat la slujb'a dumnedieésca, fara a fi intielesu cev'a dintrens'a, — si-a implinit o detorintia a sêmtiului seu de pietate crestinesca, catra sene si catra Dumnedieu.

Petrecerea poporului nostru in acele vremuri in sant'a biserica era un feliu de asistentia passiva din pietate catra biserica si catra slujb'a dumnedieésca. Dar acesta petrecere a s'a nu-i dedea chran'a spirituala trebuintiosa, pentru carea propriamente este instituit cultul public dumnedieescu.

Si de buna seama ca acea asistentia passiva de odinóra se va fi moscenit, si remas din betrani in parte pana in diu'a de astadi. De alta parte apoi cu pontintia este, ca noi cei chiamati a sevêrsi cultulu public dumnedieescu, in cantare si in cetirea rogatiunilor nu vom fi potut pune totdeun'a pondulu pre intielesul cantarilor si rogatiunilor asfelu, cá ele se póta dá destula chrana spirituala poporului.

Asia ni-se pare noue, ca in cultulu public dumnedieesc a intrat, si s'a strecurat un feliu de mechanism nentieles; si acestu mechanismu, precum si faptul, ca multe din simbólele, cari se infacisiéza in cultul divin, reman neintielese de popor, — au potut contribui, credem noi, cá cultul nostru divin se nu eserceze in mesura deplina puterea, ce-i incumbe: de a apropiá pre credintiosi de biserica si a-i conduce in mersul lor spre perfectiunea crestinesca.

Admitiend acesta imprejurare intre altele cá si cauza pentru nefrecventarea bisericei din partea poporului este neaperat de lipsa, cá se ne ocupam cu tota staruinti'a de a afla mijlocul, si respective mijlocele, prin cari se o potem infrange, si se o potem inlocui prin fapte, cari se póta redá cu deplin succes cultului public dumnedieesc deplin'a lui putere. Si in punctul acest'a tendenti'a nostra trebuie se ne fia indreptata intr'acolo, cá poporul se intieléga, si se fia petrums pre deplin in inim'a s'a de intielesul

rogatiunilor si cantărilor. La sevêrsirea cultului public dumnedieesc se punem mai mare pond, ca poporul se intieléga sensul cantărilor si rogatiunilor, decât pre form'a esterna. Si in punctul acest'a cantările nôstre bisericesci, si respective melodiile, in cari avem se imbracăm cantările nôstre bisericesci sunt fôrte acomodate, dupa ce tôte aceste melodii sunt in deplina consonantia cu sensul si cuprinsul cantării cá atare. La noi in cultul public dumnedieescu are o rola fôrte mare cantarea, daca ea se esecuta astfel, cá audind poporul melodi'a se intieléga tot de odata si cuprinsul, tectsul cantării. Si deci daca la cantare pre langa reproducerea melodiei religiôse-bisericesci poporul va intielege si sensul, atunci neaperat, ca cultul divin va eserciá mai multa putere asupra credintiosilor, si biserica va fi mai bine cercetata de popor. Si marturisim, ca in punctul acest'a ne-am poté ajutorá usior, — mai cu seama in considerarea ca la noi nu lipsesce intru atât'a cunoscerea melodiilor, pe cât lipsesce esecutiul de a aduce in deplina consonantia melodi'a cu tectsul si cuprinsul cantării.

In ceea ce privesce rugatiunile, pre cari le cetesce preotul, in decursul cultului public dumnedieesc se aude din când in când plansórea, ca in acestea se intêmpla unele repetituni; si aceste repetituni ar fi caus'a, ca cetirea si rostirea ecteniilor nu provóca in mesura deplina interesul ascultatorilor. Si adevêrul este, ca in ecteniile nôstre obvin repetituni; dar aceste repetituni sunt tocma pentru aceea intocmite, cá se provóce variatiune între cantare si rogatiune, si deci interesul poporului pentru participare activa la cultul public dumnedieesc. Astfeliu alt'a trebuie se fia dara caus'a lipsei de interes, daca ea ar fi esistand, cu privire la rogatiunile, pre cari le cetesce preotul, la asia numitele ectenii.

In aceste rogatiuni nu se róga numai preotul singur, ci preotul rogandu-se provóca atentiunea poporului ascultatoriu, cá impreuna cu dênsul se se róge si poporul din a-s'a parte lui Dumnedieu, cá se-ne ajute, si daruiesca tôte acele bunuri, dela cari depinde bunastarea vremelnica si vecinica a credintiosilor. Provocand deci preotul prin modul nimerit, in carele cetesce, si rostesce ecteniile, in mesura deplina atentiunea ascultatorilor, — este natural, ca va provocá in mesura tot mai mare interes pentru rogatiune si pentru sant'a biserica.

S'a audit de altcum cu privire la cultul public dumnedieesc, ca poporul nostru pentru aceea cetéza biserica la serbatorile mari, pentru ca se esecuta cultul public dumnedieesc cu tóta solemnitatea. Acésta parere afirma chiar aceea, ce am poté observá si noi, si anume, ca esecutand cultul public dumnedieesc totdeun'a cu pietatea si solemnitatea necesaria, — va eserciá tot mai multa putere atragétoria asupra poporului; si biserica va fi, si va deveni din di in di mai bine cercetata de credintiosi.

Tipicul in biserica ortodoxa.

Dupa rânduél'a Bisericei Mari a lui Christos, editat de doue ori de Constantin Protopsaltul, revedit, indeplinit cu multe adaşuri si corectari de catra psaltul de acum Gheorghie Violache, care a lucrat impreuna cu doi membri numiti prin ordin patriarchal pentru acésta. Se editéza cu permisiunea si aprobarea Présfintitului Patriarch Ecumenic si a Sfintitului Sinod din jurul seu.

(Continuare.)

Dionisie.

Cu mil'a lui Dumnedieu Archiepiscop Constantinopolului Romei-Noue si Patriarch Ecumenic.

Nr. 4084 al Protocolului.

Prea Sfintite Mitropolit al Mitilinei, pré Onorate si Exarhe a tóta Lesbia, presiedinte al Comisiunei pentru revisiunea Tipicului, frate in Sfântul Spirit si conlurgisitor al modestiei nôstre, Domnule Constantine, har fie iubitei tale Sfintienii si pace la Dumnedieu.

Cetind si in particular si in adunarea Sinodica expunerea de la 20 a trecutei luni Septemvrie a Comisiunei de sub presiedinti'a vóstra, careia i s'a impus revisuirea lucrarei privitóre la Tipic a altei Comisiuni, intocmita cu siese luni inainte, cu placere venim a ve incunoscutiá, prin hotaríre Sinodica, ca revisuirea acestei lucrari a obtienut deplina aprobarea si acceptarea Nôstra si a Sfintitului Sinod din jurul Nostru, ca o lucrare buna si ingrijita; ér unde s'au aretat indoeli, s'au deslegat Sinodesce prin insemnarile cuvincióse, pe care Comisiunea este datóre a le avè in vedere pentru deplinirea manuscriptului. Onorând pe deplin activitatea de munca mult recunoscuta, pe care o a pus Comisiunea, cum si zelul aratat pentru drépt'a rânduéla predanisita a prescriptiunelor, cum si a refacerii mai usióra a materiei Tipicului, manifestam multiamiri Sfintieniei Vóstre si multiamirea Nôstra pentru reusit'a terminare a lucrarei, ceréndu-ve ca se bine-voiti a transmite acésta si celor impreuna cu Voi conlucratori membri ai Comisiunei cu aceeasi asiduitate. Pe lângá acestea anuntiam Sfintieniei Vóstre ca s'au dat ordinile covenite ca se se iee masurile trebuicióse pentru editarea noului Tipic in Tipografi'a Nôstra Patriarhala. Ér harul lui Dumnedieu fie cu voi.

1887, Octomvrie 23.

Al Constantinopolului in Christos iubit frate.

Dupa acésta aprobare urméza expunerea canónelor privitóre la servitiul Bisericesc si comentariile canonistilor privitóre la acest obiect.

Canonul 75

Al Sinodului al VI-le Ecumenic din Trulla.

„Cei ce sînt ca se cante in Biserici voim se nu intrebuinteze nici strigate neregulate si nici se

se fortieze spre racnire si nici se dica ceva din cele ce nu sunt potrivite si proprii Bisericeii. Ci se produca. (pronuntie) cu multa atentiune si umilintia cântarile din psalmi lui Dumnedieu vedietorul celor ascunse. Caci piosi, a invetiat sfintitul Scriitor, se fie fiii lui Israil.“

Interpretarea lui Zonara la acest Canon.

Cântarea sevêrsita in Biserici este o rugaciune catra Dumnedieu, pentru ca noi avem nevoie, ca divinitatea se ne fie induratore, pentru care nisuim la el. Êr cei ce'L rôga si au nevoie datoresc se aiba o emotiune umilita si patrunsa de durere; de aceea a racni si striga nu este rezultatul unei emotiuni intristate, ci a unei indrazneli si îngâmfarei. Pentru acest cuvânt de la cei ce cânta in Biserici Canonul, pretinde se cânte cu luare aminte si cu inima patrunsa, ér nu a striga neregulat si a'si sfortiá vocea spre racnire. A racni este intinderea vócei si strigarea violenta. Si nu numai acésta interdice Canonul, dar nu permite nici a dice ceva ne propriu si nepotrivit cu Biseric'a, precum sunt melodiile intretaiete, minirismele eri cratimile si variatiunea de prisos a melodiilor, care ar ajunge spre cântari de scena si de amor, ce se obicinuesc mai ales acum in cântarea bisericéscă. Acést'a ordonând Canonul aduce si marturie din Scriptura dicând: „Piosi trebuie se fie fiii lui Israil, a invetiat Scriitorul sfintit.“ Êr fii ai lui Israil suntem noi, dupa Sfântul Pavel, dicend: „Câci nu toti cei din Israil, acesti'a sunt Israil, nici ca toti nascutii sunt seminti'a lui Avraam, ci se va chiema tie semintia in Isaac,“ adica nu cei nascuti din trup, acestia sunt nascuti lui Dumnedieu, ci nascutii Renascerei se socotesc ca semintia!

Interpretarea lui Balsamon tot la acest Canon.

Bisericile lui Dumnedieu se numesc Case de rugaciuni. De aceea cei ce vin se se róge lui Dumnedieu datoresc a se ruga cu lacrimi si umilintia, ér nici de-cum cu o tienuta neregulata si nerusinata. Deci au hotarît Parintii ca sa nu se faca sfintiteje cântari prin strigari neregulate si intinse si care sfortiéza natura. Si-apoi nici érași dupa Callifone (tipuri de cântari) ne conforme cu asiezarea si rânduiala Bisericeii, precum sunt cânturile de scena si variatiunile de prisos a vocelor. Ci cu multa intristare si dupa un chip placut lui Dumnedieu se-i se aduca rugaciunile, Acelui'a ce cunósce cele ascunse ale inimelor nóstre. Acésta s'a ordonat in urma prin expresiunea evangelica, care hotaresce: Ca noi sè nu ne rugam ca pagánii prin vatologii (borboresituri) si strigari, ca unii ce socoteau ca vor fi auditi prin polilogi'a (multimea cuvintelor) lor, ci in ascuns se aducem cântarea lui Dumnedieu. Si cererile se le facem de asemenea, ca parintele nostru cel din ceriu, care vede in ascuns, ne va respalti noua la aratare.

De aceea, dice si legea Mosaica in Levitic :

Piosii faceti pe fiii lui Israil, mai ales noi cei ce am primit plinirea legii acestia, datorim se fim mai piosi si se ne purtam dupa cele legiuite. Fiind-ca de catra deosebiti présfintiti Patriarhi s'au vorbit, nu numai la serbatori sè nu se faca de acestea de catra psalti, dar inca si la Panahide si la amintirile reposatilor, pentru care s'au facut diferite notificari Sinodice, supunând aforisirei pe cei ce fac de acestea, ci prin cântari si aliluia simple, cântate dupa tem'a Bisericeii, se se sevirsiesca cântarea de tota nóptea. Citesce si Canonul 108 al Sinodului din Cartagena, si cele cuprinse in el, de asemenea citeste si pe cel la Serafimi si cuvântul panegirie al celui intru Sfintii Parintelui nostru Ioan Chrisostom, cel scris la interpretarea frasei profetice, ce dice: „Am vediat pe Domnul siediend pe tron inalt si rádicat.“ Se opresc deci cântarile teatrale si orchestrele instrumentale si strigarile intinse.

Interpretarea lui Aristen tot la acest Canon.

Este ne primita strigarea disonanta a celui ce cânta, si a celui ce sevirsiesce la cele bisericesci lucruri nepotrivite.

Cu constrângere de inima si cu multa luare aminte trebuie psaltii se aduca cântari lui Dumnedieu, cunoscetorul secretelor, si se nu intrebuinteze racnete neregulate, nici se-si nevoiesca vocea spre strigate. Caci piosi se cuvine se fie fiii lui Israil, dice Scriitorul sfintit. Apoi nici sè cânte ceva nepotrivit si care n'ar fi conform cu asiedimentul bisericesc.

Cel intru sfintii parintele nostru Ioan Chrisostom in multe din Omiliile lui vorbesce despre ordinea ce trebuie se se pazésca in cântarea de prin Biserici, adeca se fie regulata, piósa si démna, din acestea estragem urmatórele tesauere de mult pretiu pentru ori-ce Crestin :

„Cu datorita piositate se ne apropiem aicea (in templu), ca nu in loc de ertarea peccatorilor se facem adaus acestor'a si sè ne ducem acasa. Care este cestiunea si ce se reclama de noi? De a produce asia cei ce inaltia imne lui Dumnedieu: se fie cuprinsi de multa frica si imfrumusetiati cu piositate. Câci sunt unii carii defaima pre Dumnedieu si cuvintele Spiritului socotindu-le ca deobsee, arunca (lasa) strigari neregulate si nu sunt pe loc mai buni de cât nebunii, agitându-se (miscându-se neregulat) cu tot corpul, umblând intr'o parte si in alt'a si dovedind prin deprinderile lor că sunt streini de asiezarea spirituala. Nemernice si nenorocite! Pe când sè cuvine tie ca cu frica si cu tremur sa cânti doxologi'a angelica si cu téma se-ti faci marturisirea Creatorului, si prin acést'a se-ti ceri ertarea gresielelor, tu inca cele ale mimicilor si ale orhestrelor i le produci aici, tindiend neregulat mânilé si cu piciórele sarind si svanturându-te cu tot corpul... Intru cât contribuesc la rugaciune mânilé falfaindu-le pe deasupra nefcetat si

purându-le în o parte și alta neregulat, și strigarea puternică și împinsă cu silă, lucru ce este inform? . . . Acést'a este a servi cu frica, a te resgâia și a te întinde și nici însuși sè nu știi ceea ce ceri prin intonarea neregulată a vócei? . . .

Dar profetul, dice : se permite se se facă doxologii prin strigate : „Sa strige tot pământul Domnului.“ Dar nici noi nu împedim asemenea strigare, ci racnitul inform, și nici vocea de cerere, ci vócea desordonată¹⁾.

„Dar Dacă intonând doi sau trei psalmi și sevărsind obiceiurile rugăciuni ușor și cum sè întempla, iesim din biserică, socotiti ca sunt de ajuns acestea pentru mântuirea noastră? N'ati audit pe profet dicând, și mai ales pre Dumnedieu prin profet, „ca poporul acesta cu buzele me cinstesce, ér inim'a lor departe este de la mine“²⁾.

„Sè iubim deci virtutea. Sè nu fie pâna la desfatare cele ce le pronuntiam, și nici pâna la o veselie óre-care. Nu este priveliste acesta (templul), iubite, de chitarisci, de cântareți tragici, a carei'a urmare duce pâna la desfatare, trecând diu'a a disparut și desfatarea. Și inca'i de ar fi fost desfatare numai, dar nu și daunarea după desfatare ; însă se duc de acolo acasă fie-care, ca de la o nenorocire amintindu-și multe din cele vedute acolo. Tenêrul apucând ceva din melodia cânturilor satanice, cât a putut să țienă în memorie, le cântă acasă neîncetat. Ér betrânul, ca mai serios, nu face acést'a, dar i-și aduce aminte de tóte cuvintele ce s'au vorbit acolo. Ne folosind nimic dar, de aici ve duceti. Și cum nu este lucru vrednic de rusine?“³⁾.

„Ci umpleți-ve de Spirit, vorbind între voi în psalmi și în imne și în cântări spirituale, cântând și psalmodiind în inim'a vóstra Domnului. Multiamind tot-déun'a pentru tóte în numele Domnului nostru Iisus Christos lui Dumnedieu și Parintelui, supunându-se unul altui'a întru fric'a lui Dumnedieu. Voesci, se-ti petreci diu'a? Eu i-ti voi dá beutura spirituală. Caci beti'a și vocea cea escelentă o strică, preparând limb'a dilei ca sè maraésca, corumpând și ochii și tóte membrele în genere. Invatia a cânta, și vei vedé plăcerea lucrului. Caci cei ce cântă se umplu de spirit sfânt, după cum cei ce cântă cântări satanice se umplu de spiritul necurat. Ce este în inimile noastre Domnului? Adeca se luăm aminte cu prudentia. Caci cei ce nu iau aminte, cântă pe deasupra, pronunțiând cuvinte, ér inim'a este dusă în alta parte⁴⁾.

¹⁾ Chrisostom în Omili'a la Isai'a 6, 1, editi'a Migne, tom. 6, pag. 99—102.

²⁾ A aceluiași, Omili'a IX, la Mat. editi'a Migne, tom. 57, pag. 200.

³⁾ A aceluiași Omili'a a X, la Faptele Apost., editi'a Migne, tom 60.

⁴⁾ A aceluiași Omili'a a XIX în Epistola către Efeseni, editi'a Migne, tom. 62.

A celui întru Sfintii Parintelui nostru Teodor Studitul în Catichelele lui prescrie următoarele îndemnuri către Canonarhi, care grijesc astăzi pe sfintii psalti ai Bisericilor.

„Tu deci fiule canonarhe, ca unul ce ai putere peste marea și întâi'a lucrare a dumnedieescii Liturgii și a cântarei, desceptator psaltilor, indeplinind fie-care, după cum sunt asiezate, catismele, stihurile conservându-le cu consciința pe fie-care a parte. Ajunéza și meditéza și percurge cu drépta judecat'a și dilele de serbatori și pe celelalte pentru fie-care dintre frați, în cutare di cânta cutare, sau citește cutare și în alta alt-ceva ; păzind și pronunțierea bună și expresia curată și repejunea cetirei, pentru ca se se folosésca și cei ce întâmplător vin la Biserică ; tinându-te pe sine-ti în totul cu bună chip și lucréza după rânduiala ca sè saltezi în ceruri cu Sfintii și cu frații tei, ca se te învrednicesci se ai aceeași situațiune. Sevărsiesce și stihologi'a psalmilor după cuviința și neamestecat, sprijinind și punând la loc și îndreptând cuvintele gresite și spre un echo tóte tinându-le, după glasul melodiei, nici radicând, nici pré pogorând, ci tinând calea mijlocie. Astfelu ne invetiam de către Sfintii Parinti ; având voința și facând lucrul după cele asiezate stihuri catismele se instruesci frățietatea. Mai cu séma pe cei putinciosi și vin către tine cu multa umilitia înmultind talantul, ce ti s'a harazit de Dumnedieu, ca se audi acea vóce bine-cuvântătoare : „Bine, serv bun și credincios, peste putiene ai fost credincios, peste multe te voi pune.“

Canonul XV al Sinodului din Laodicia nu permite de loc ori cui s'ar întempla sè cânte în biserică, ci acést'a o socote datorie a canonistilor sau a celor ce se connumera între clerici și a psaltilor prohibisiti pentru acést'a. Pentru ca sè întempla în adaver disordini și hasmodii când cântă un óre-care neciutor și necunosctor de muzică, și din contra bună-ordine și elevatiune când cântă cei experimentati în muzică și cunosctori ai rânduiei bisericesci.

Pentru manducerea psaltilor adese și în ultimii ani biseric'a a ordonat cele de cuviința, și ultim Comisiunea muzicală a opinat acestea :

„Pentru corectarea corului (stranei) muzical bisericescă cugetându-ne opinam, ca se cer pentru acest scop : I) Alegerea de sfintii cantareți cu aceeași putere de vóce între ei și ca calitate de vóce și ca artă. II) Alegere de isonari și canonarhi cel puțin trei de fie-care strana, exercitându-se de două și de trei ori pe septemâna. III) Hotărirea lectiilor de cântat și exercitiu asupra lor. IV) Recomandarea serioșității și demnității sfintite la totii membrii corului și fugirea de a'și indeplini numai oficiul și de a termina. V) Recomandare către totii de a pronunția corect, așa, ca auditorul nu numai sè audia, ci se și întieléga cele ce se cântă, astfelu ca se se

produca in inimile celor ce vin la biserica sentimentele analóge. VI) Oprea de mai inainte de a aduce (introduce) propri'a sa cântare cronica si ritmica la fie-care melodie bisericésca, si inscrierea ei cu precisiune in continuarea versului si VII). Adaugirea unii linii (semn) particulare in durat'a cântarei ce are a se executa din partea isonarilor ⁵⁾.

(„Bis. ort. rom.“)

Monografia comunei Chitichaz.

de **Iosif Ioan Ardeleanu.**

(Continuare.)

Despre starea scólelor mai ales din trecut pu-cin avem de dis. De o parte impregiurarile fatale intru care se gasiá bietul popor, ér de alta parte conventi'a invetiatorului de mai sus, ne cercumscie din destul situatiunea trista de mai nainte cu 100 de ani. Déra nici nu avem trebuintia de dovedi istorice, toti scim, ca pe terenul desvoltarii nóstre nationali pas de pas am fost zapaciti si cumca numai bisericii nóstre nationale, propriaminte cultului ei, avem de multiamit, ca acele au sustat si sustau asia cum au fost si asia cum sunt.

Ce e drept obstea crestinésca, care astadi se ocarmuesce de sine, facia de numerul scolarilor de adi sustiene putiene scoli; dar luand in consideratiune, ca dela anul 1877 incóce numai pentru sistemisarea, pentru organisarea si zidirea a lor dóue scóle (una de baeti si alta de fete) intr'un interval de timp scurt, a spesat aprópe la 12,000 fl. v. a., avem se speram ca nu va intardiá nici pe viitor a mai ridica scóle dupa imprejurari si dupa recerintiele timpului.

Numerul total a celor deobligati la scóla pe anul 1892 3 este dela 6—12 ani: prunci 225, fete 193 de toti 418; dela 12—15 ani: prunci 53, fete 59, de toti 112; va se dica, pe o scóla si un invetiator cad 139 elevi scolari de tóte dilele.

a) *Preotii români greco-orientali.*

1718—1748. Popa **Georgie**. Biografi'a necunoscuta.

1720—1749. Popa **Gligor**. Biografi'a necunoscuta.

1733—1780. Petru **Petrovici**. Biografi'a necunoscuta.

1747—1775. Florian **Popovici** (Ardelean.) Biografi'a necunoscuta.

1754—1778. Popa **Chirila**. Biografi'a necunoscuta.

1775—1831. Michail **Ardelean**. S'au nascut in Chitichaz cam la anul 1749 din parinti

preoti. Pregatirile pentru preotie li-a castigat in manastirea dela H.-Bodrog. De unde a venit preot fórte placut inaintea poporului. A avut o vóce de tot sonóra si placuta. Pre langa aceea a fost si orator bun. Un timp mai indelungat a purtat si sarcin'a invetiatorésca, alaturea cu cea preotiésca. A murit in etate de 82 de ani.

1775—1823. Simeon **Popovici**, (Bille) sen. Biografi'a necunoscuta.

1799—1802. Simeon **Popovici**, jun. A reposat la anul 1817. Pentru cutare delict a fost amovat total de la preotie la anul 1802. prin legile civile.

1801—1831. Vasiliu **Popovici**. S'au nascut in Chitichaz. Fiiul preotului Simeon Popovici (Bille) sen. Acest'a a cadit victima cholerei la anul 1831.

1821—1853. Teodor **Ardelean**. S'a nascut in Chitichaz cam la anul 1783. Studiile teologice li-a absolvat in Arad. A reposat la 1853 in etate de 70 de ani. Ca preot si astadi e in placuta memorie satenilor.

1829—1837. Stefan **Adoc**. S'a nascut in comun'a Socodor. A avut fúmóse pregatiri pentru statul preotiesc. A studiat gimnasiul maiore (6 clase gimn.) si teologi'a. A vorbit limb'a greca si latina. La anul 1837 a reposat in Chitichaz ca preot tiner.

1838. Petru **Chirilescu**. Nascut la anul 1814 in comun'a Talposiu din parinti preoti. Studiile gimnasiale (gimnasiul maiore) precum si cele teologice le-a absolvat in Arad. Tot acolo s'a sfin-tit de preot la anul 1838 prin Episcopul Aradului de pia memoria Gerasim Ratiu. La anul 1863 deveni protopresbiter al tractului Chisineu, in care calitate se afla pana in diu'a de astadi, cu locuinti'a in Chitichaz. La anul 1888 Septemvre 15/27 si-au serbat in Chisineu iubileul de 50 de ani al preotiei, din care incident preste putien timp dupa aceea deveni decorat ca: cavaler al ordinului Francisc Iosif I.

1841. Michail **Ardelean**. S'a nascut la anul 1817 in Chitichaz. Studiile gimnasiale le-a facut la inceput in M.-Berény, apoi la Szarvas si in sférsit in Kecskemét; ér teologi'a a absolvat'o in Arad, unde s'au si sfin-tit de preot in anul 1841. Intre preotimea tractului Chisineu, astadi este cel mai veteran ca preot. Turm'a sa cuventatóre totdeuna a condus'o in spiritul religiunii crestine, cu iubire a-deverata parintésca si su duchul blandetii. De presinte se afla ca paroch emer. dela anul 1886 si este asesor la scaunul protopopes al Chisineului.

1864—1882. Georgiu **Chirilescu**. Este nascut la anul 1839 Maiu 20. in Chitichaz. Gimnasiul l'a absolvat in Szarvas, ér teologi'a in Arad. Sfin-tit prin Episcopul Procopiu Ivacicovicu la finea anului 1864. Ca asesor consistorial a facut mai multe servitii de esmisiuni, pe cari totdeun'a

⁵⁾ Vedi expunerea comisiunei muzicale publicata in *Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια*, anul al VIII, pag. 119—121.

le-a implinit punctual si conștientos. Ca preot inca a fost prompt in toate functiunile sale. Mai apoi prin zelul preotiesc agravat de un morb incurabil, a alergat pe la scaldile din Gleichenberg, dar indesiert; căci reintorcând acasa preste puțin timp, la anul 1882 Decemvre 9 a reposat. A trait 43 de ani.

1875. Iosif-Ioan Ardelean. E nascut in Chitichaz la anul 1849 Decemvre 30. Gimnasiul inferior l'a studiat in Arad, ér cel superior in Szarvas. De aci s'a insinuat la Academia juridica din Oradea-mare, dela care inse din motive neprevedute a abstat, si asia numai de cât s'au inscris in teologia din Arad. Dupa absolvarea teologiei, poporul din Chitichaz pentru prima data si-au esercitat dreptul constitutional, alegendu-l de preot la anul 1874. S'au hirotonit la anul 1875 Ianuarie 1 prin Escl. S'a actualul Archip. si Mitropolit Miron Romanul.

Activitatea sa literara o incepu la anul 1874 preluera opul: „Despre sustinerea sanatatii trupesci si sufletesci a copiilor scolari.“ La anul 1878 si-au tiparit Tomul I. din „Cuventările sale bisericesci si funebrali.“ La anul 1888 al II-le tom. din Cuv. bis. si fun. La anul 1889 a edat un studiu social intitulat „Eticheta“ La anul 1890 a scris opul: „Cerimoniile si datinile Evreilor.“ Poesiile sale ce se gasesc in manuscris, sunt inca inedite. Afara de aceste lucrari literare mai mici au aparut in diferite foi.

1884. Vasiliu Belesiu. S'au nascut la anul 1862 Iunie 18 in com. Odvosiu din parinti preoti. Studiile gimnasiali li-au absolvat in H.-M.-Vásárhely; ér cele teologice in Arad. E sintit de preot in Arad la 17 Noemvre 1884 prin Inalt. Pésf. Sa actualul Episcop al Aradului Ioan Metianu.

b) *Invetiatorii rom. greco-orientali*

1793 Ioan Pap Oltean,
 1795 Michail Ardelean (Popovicu),
 1799 Petru Tóth,
 1801 Stefan Ardelean,
 1806 Ioan Marcovicu,
 1807 Simeon Tulcan,
 1810 Gavriil Sarca,
 1820 I. Ventila,
 1828 Florian Horgea,
 1833 Vasiliu Micsia,
 1835 Teodor Molnar,
 1840 David Bercea,
 1849 Constantin Silaghi,
 — Teodor Morar,
 — Teodor Bercea,
 — Ioan Bota,
 — Ioan Alba,
 1850—1851. Dem. Mihutiu,
 1852—1886. Ioan Suci u. S'au nascut in Cuvin (cott. Aradului) la anul 1828 Iulie 19.

Cursurile pedagogice de 2 ani li-au absolvat la anii 1850/1 si 1851/2 in Arad. La anul 1852 Nov. 16 prin ordinul Inspectorului ces. reg. al districtului Oradii-mari Ionesco Nr. 17035/1537 s'au ordonat de invetiator aici, in care functiune a ramas pana la anul 1886 Ian. 30 când a si reposat in etate de 58 de ani.

1877—1891. Toma Benchisianu. S'a nascut in comun'a Gigisieni (cottul Bihorului) la anul 1844. A studiat in gimnasiul dela Beiusiu, ér teologia a absolvat-o in Arad. A calatorit prin Turcia, Besarabi'a si Romani'a unde fiind in servitiul militar, a obtienut gradul de sergent. Re'tors de acolo si absolvand teologia, deveni invetiatoriu in Barra; preste puțin timp dupa aceea se alese la anul 1877 Sept. 14 de invetiator definitiv in loc, in care calitate functiona pana la anul 1891, când fara veste si-au parasit postul, si de atunci nu a mai venit.

1886. Stefan Dolga. S'a nascut in opidul Baitia (Rézbánya) la 23 Decemvre 1859. In anul 1882 si 1883 fu invetiator in Nimoesci. Dela anul 1886 Oct. 6 functionéza ca invetiator ales in loc.

1891. Georgiu Barabasiu. Nascut la 10 Aprilie 1845 in com. Pancota. Preparandi'a a absolvat-o in Arad la anul 1862. A functionat ca invetiator in com. Nadasiu, Maderat, Paulisiu si Sat-Chinez, de unde veni ales definitiv pentru comun'a nóstra 21 Iulie 1891.

Că invetiatore provisóra a functionat pana aci: Iulia Birdean, An'a Rognean si An'a Suci u, (1891.)

c) *Epitropii bisericii române gr. or.*

1788—1817 Georgie Nicolau,
 1818—1832 Nicolau Passali,
 1833—1839 Gavril Muntean,
 1840—1842 Ioan Terian,
 1842—1843 Gavril Muntean,
 1844—1845 Ioan Pop,
 1846—1850 Michail Ardelean,
 1851—1854 Ioan Balasiu,
 1855—1857 Gavril Muntean,
 1858 Stefan Secan,
 1859 Teodor Simonca,
 1860—1861 Petru Popa,
 1862—1863 Teodor Balint,
 1864—1867 Georgiu Serbutiu,
 1868 Petru Berbecar,
 1869—1874 Georgiu Grosu,
 1875—1892 Ioan Muntean.

d) *Membrii comitetului parochial in anii 1891—3.*

Iosif-Ioan Ardelean, Vasiliu Belesiu, Ioan Muntean, Stefan Terian, Ioan Ho-

dageu, Petru Santeu, Vasiliu Grosu, Georgiu Balint, Georgiu Stanu, Ioan Selagean, Georgiu Borbil, Teodor Busigan, Ioan Muntean, G. Moise Santeu, Michail Gancea, Georgiu Santeu, Michail Sabeu, Ioan Selegean, V. Georgiu Bandula, Teodor Sipsiu, Stefan Crisian, Georgiu Stanu T., Vasiliu Abrudan, Petru Santeu, si Stefan Grosu.

(Va urmá.)

Nestorul

Consistoriului nostru oradan, dl advocat Teodor Lazar — precum ne scrie corespondentul nostru din Oradea-mare, — Vineri in 9/21 Octovre c. a primit felicitările cuvenite din partea functionarilor acestui Consistoriu, cá unul carele in calitate de notariu si fisc al Consistoriului de 47 ani servesece bisericii spre deplin'a multiamire a maimarilor sei.

Ds'a, in etate de 75 de ani, este inca vigoros si punctual in tóte afacerile ce i sunt concediute si cu mandria se provóca la servitiul seu prestat langa opt presiedinti consistoriali, anume: langa Atanasiu Botico, Ioan Papp, Simeon Bic'a, Miron Romanul, Ioan Metian, Andreiu Papp, Ieroteu Belesiu si Iosif Goldisiu.

Descoperit'a-i dorintia este ca la anul 1895 se-si póta serbá iubileul semisecular de servitiu bisericesc.

Felicitám cu totii pre veteranul fisc binemeritat in etatea de 75 de ani; il felicitam cu deosebire in servitiul prestat bisericii nóstre cu onóre si fara intrerupere in 45 de ani, si i dorim ca se-si póta vedé realizat visul dorintiei de a 'si serbá iubileul semisecular.. Inse si pana atunci cu permisiunea Dsale, i publicam in origine decretul despre denu-mirea de notariu consistorial la Oradea-mare.

137/1845.

Venerabile Consistorium

Nobis Dilecti!

Officium notariatus penes ejus Consistorium Nostrum per promotionem fuiti Notarii Demetrii Antonovits in professorem clericalium scholarum vacans redditum, recurrenti pro eodem, Theodoro Lazar, jurato causarum advocato et absoluto clerico, proinde pro statu ecclesiastico praeparato, adeoque per hoc etiam ad officium consistoriale praeferebantur gaudenti, fundamento comprobatarum per eundem pro hoc officio necessariorum qualitatum, ergo capiendum integrum

notariale salarium Nos tontulisse, eumque in notarium denominasse, V. Consistorio significamus; hunc proinde inviavimus ut semet pro capessendo hocce officio illuc conferat. Antequam vero juramentum officii deposuerit, formula usitati ibidem juramenti horsum praeve pro inserendorum insertione et exmittendorum exmissione, Nobis transponenda venit, juxta quam per Nos revisam idem obstringi, eademque Nobis per eum subscripta suo tempore remittenda erit. De cetero Consistorii Praesidem hisce inviavimus ut eundem initiantem in iis quae ad ejus officium spectarent manuducere velit.

In reliquo Archipastorali cum propensione sumus Venerabili Consistorio.

Aradini die 9/21 Octobris 1845.

addictissimus

Gerastinus Racz, m. p.

Episcopus.

D I V E R S E.

* *Fapta laudabila.* Confratele nostru Demetriu Romocianu din comun'a Chiraleu in protopresviteratul Oradii-mari condus de sêmtiul seu de piétate crestinésca, a daruit pre sém'a sfintei nóstre biserici din numit'a comuna diece cubule de bucate, cu menitiunea cá se-se administreze cá fundatiune sub numele seu, si apoi când se va zidi biserica noua se-se intrebuintieze intréga acésta fundatiune pentru edificand'a biserica, — spre care scop va mai contribuí si cu o anumita suma de bani. Tot numitul confrate al nostru a testat pentru casul mortii sale pre sém'a santei nóstre biserici din numit'a comuna cas'a s'a propria cu gradin'a apartienetória si cu o viia; ér testamentul l'a substernut pentru pastrare venerabilului Consistoriu din Oradea-mare.

In urm'a acestui frumosu esemplu si la sfatul preotului nostru Ioan Pap din numit'a comuna si cu concursul poporeanului fruntasu Ioan Nemesiu s'au mai adunat pre sém'a santei biserici dela credintiosi inca un cuant de 40 de cubule de bucate, si anume au contribuit:

Ioan Nemesiu jude com. 5 cub. Gavril Botos epitr. 2 c., Ioan Brutia epit. 1 cub Teodor Bandi 6 vici Georgie Papp 1 cub., Nicolau Moisa 1 cub., Teodor Haiasiu 1 cub., Ioan Moisa 1 cub., Georgie Negran 1 cub., vaduv'a lui Ilie Pap 1 cub., Pavel Scrobotiu 1 cub., Pavelu Galu 1 cub., Simeon Molnariu 1 cucula, Ioan Popu preot 2 vici, Petru Ciocu invetiatoriu 2 vici, Ioan Pontia 3 vici, Teodor Pintea 2 vici. Teodor Molnariu 2 vici, Nicolau Bandi 2 vici, Ilie Portianu 2 vici, Dimitrie Somai 2 vici, Pavelu Iumalanu 2 vici, vaduv'a Oana Brindea 2 vici, Teodor M. Marcusi 2 vici, Petru Bocu 2 vici, Vasilie Papu 2 vici, Ioan Bandi 2 vici, Ioanu Taut 2 vici, Georgie Boce 2 vici, va-

duva lui Gavrilu Porcolabu 2 vici, Teodor Cotinsen 1 cub., Teodor Cotiu iunior 2 vici, Ioanu Marcusiu 1 cubul, Flore Nemesiu 3 vici, Teodor I. Marcusiu 2 vici, Petru Omutiu 2 vici, vaduv'a lui Pavelu Nemesiu 2 vici, vaduv'a lui Ilie Nemesin 2 vici, Pavelu Cab'a 2 vici, Ioanu Cioarno 2 vici, Rapoper Iosifu israilteanu 2 vici, Veniamen Marton israilteanu 1 vica, Georgie Marcusiu 1 vica, Petru Stanca 1 vica, Ilie Hegedus 1 vica, Ioanu Papu 1 vica, Ioanu Nistoru 1 vica, Ioanu Buitia 1 vica, vaduva Flóarea Nemesiu 1 vica, Pavelu Cotiu 1 vica, Flóre Siladi 1 vica, Vasilie Dutcasiu 1 vica, Gavrilu Moisa sen. 1 vica, Ioanu G. Moisa 1 vica, Gavrilu Orbaí 1 vica, Georgie Bandi 1 vica, Flore Hoiasiu 1 vica, Ilie Maior 1 vica, Ilie Lacatisiu 1 vica, Georgie Marcusiu sen. 1 vica, Ioanu Moisa sen. 1 vica, Ilie Marcusiu 1 vica, Flore Portianu 1 vica :

Pentru jertf'a adusa pre altariul Domnului parintele Ioan Pap multiemesce si pre acésta cale tuturor onorabililor contribuitori, rogand pre Ddieu, cá se le respátésca insutit si inmiit; ér noi inregistrând faptul acest'a, dorim ca esemplul fratilor nostri din Chirileu se-fia imitat in tóte pârtile.

* *Multiamita publica.* Iosif Murariu locuitoriu de aici suferind mare dauna, ardiendu-i cas'a si toate bucatele, ce erau depuse pe podul acelei'a; comitetul parochial, spre a aliná in câtvá suferintiele respectivului si a familiei sale, a deschis o lista de contribuire in favorul lor. Deci, acest comitet 'si tine de detorintia a aduce multiamita si pre acésta cale tuturor acelor Onorabili conlocuitorí, cari au contribuit in naturalii, cât si urma-torilor Dni, cari au contribut in bani, si anume: Directiunea „Victoriei“ institut de credit si economii in Arad 2 fl., Dr. N. Oncu adv. 1 fl., Dr. G. Vuia medic 1 fl., ambii din Arad, G. Lazar adv. in Vinga 2 fl., To-dor Ardelean econom 1 fl., I. Evutian paroch 50 cr. ambii din Pecica, Petru Schneider not. com. in Folia 50 cr., N. N. 20 cr., Anonim 50 cr., N. Chicin capelan in Nadlac 50 cr. si Dr. Stefan Pap adv. in Arad 50 cr. De tot: 9 fl. 70 cr. — Din siedinti'a comitetului parochial gr. or. rom. dia Parti'a, tienuta in 18 30 Octomvre 1892. — Pentru comitet: N. Groza, presiedinte. Nicolae Miclutia, not. com.

* *Tergulu de tómma* al Aradului fost bine cercetat, desi si in anulu acest'a, cá aprópe de regula cer-culatiunea si umblarea prin téggu a fost impedecata prin plóia. S'au vëndut cu deosebire multe póme si legume si cu pretiuri bune. Téggu de vite si de cai inca a fost bine cercetat si de cumperatori si de vëndietori. Cu privire la póme notám, ca acestea, precum si vinarsulu de prune lu-aduce la téggu Aradului aprópe numai po-porul nostru.

E D I C T.

Conform incuviintiarei Ven. Consistoriu gr. or. din Oradea-mare, Sofia Nica nascuta in Serbesti, carea

de 20 ani si-a parasit barbatul pe Nicoau Todoran din Carpenet, si a pribegit in lume, prin acésta e provocata a-se presenta in termin **de trei luni**, inaintea forului protopopesc din Vascou pentru pertractarea procesului divortial intentat contra densei de catra numitul ei barbat; caci la din contra procesul se va pertractá si in absinti'a ei, amesurat prescrizelor canoniche.

Beiusiu, 9/21. Octomvre 1892.

Oficiulu protopresv. al Vascoului.

Vasiliu Papp, m. p.
protopresviter.

C O N C U R S E.

Pentru deplinirea definitiva a postului invetiatoresc la scól'a confesionala rom gr. or. din **Dorgosiu** protopresbiteratul Lipovei, se escrie concurs cu terminul de **30 de zile dela prima publicare** :

Emolumentele imprunate cu acest post sunt: a) In bani gat'a 125 fl. v. a. b) 50 chible (meti) de bucate — jumatae grâu, jumatae cucuruz in bómbe. c) 4 jugere de pament-parte aratoriu, parte fânatui. d) 12 stangini de lemne, din care are a se incaldi si sala de invetiament. e) Pentru conferintie 10 fl. f) Pentru scripturistica 3 fl. g) Cortel liber cu gradina si in pament estravilan.

Recurentii sunt avisati — recursele lor instruite cu documentele legali de cualificatiune si din limb'a magiara, adresate comitetului parochial din Dorgosiu, — a-le tramite subscrisului protopresbiter in B.-Liopa pana la terminul sus indicat; precum si a-se presenta iu vre-o Dumineca séu serbatóre in st'a biserica din Dorgosiu spre a-si arata desteritatea in cant si tipic.

In fine, fiind in Dorgosiu. deja infintiat un chor vocal, se recere dela recurrenti si aptitudine pentru conducerea corului vocal.

Dorgosiu 20. Septemvre 1892.

Comitetul parochial.

In contielegere cu mine VOICU HAMSE'A, m. p. Protopresbiter si inspector scol.

—□—

Pentru vacant'a statiune invetiatoresca din **Chertisui** prin acést'a se escrie concurs cu termin de alegere pe **1 Noemvre a. c.** pana când recurrentii se vor presentá vre-odata in biserica din loc, si-si vor substerne recursele sale pe calea P. On. Oficiu inspectoral din Buteni (Butyin).

Venitele impreunate cu acésta statiune sunt: 1) in bani 120 fl., 2) 12 cubule de bucate à 6 fl. = 72 fl., 3) 8 stêngeni de lemne, din cari are sè se incaldiésca si scól'a, 4) pentru conferintia 5 fl., 5) pentru scripturistica 6 fl., 6) dóue care de fênu à 8 fl., = 16 fl., 7) Venitele cantoralí circa 15 fl., 8) cuartír cu gradina si pentru curatirea casii 6 fl.

Chertisui, 4 Oct. 1892.

Comitetul parochial.

Cu scirea si invoirea mea: CONSTANTIN GURBANU, m.p. protopresbiter, inspect. cerc. de scóle.

—□—